

МІНІМАЛЬНИЙ ПЕРЕЛІК СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ: ОСОБЛИВОСТІ ВІДБОРУ

(за результатами соціологічних досліджень)

У статті подано результати емпіричного дослідження щодо визначення тих соціальних послуг, які мають входити до мінімального переліку соціальних послуг, що гарантуються державою на безоплатній основі особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та нездатні до самообслуговування. Виявлено найзатребуваніші соціальні послуги серед отримувачів, опрацьовано рекомендації надавачів соціальних послуг, проведено порівняльний аналіз з наявною ситуацією щодо фактично наданих соціальних послуг для визначення ядра мінімального переліку соціальних послуг. Обґрунтовано необхідність застосування результатів прикладних досліджень у галузі соціальних послуг для оптимізації соціального обслуговування населення.

Ключові слова: соціальна послуга, соціальний стандарт, стандарт соціальної послуги, соціальне обслуговування, мінімальний перелік соціальних послуг.

Визначення пріоритетних завдань соціальної політики в умовах соціально-економічної кризи – вкрай ускладнена проблема, адже, з одного боку, зростає чисельність тих, хто потребує допомоги, з іншого – знижуються фінансові та ресурсні можливості держави. Постає питання не стільки якісного наповнення соціальної підтримки населення, скільки кількісного охоплення тих, хто потребує допомоги, тобто чи скорочувати чисельність одержувачів допомоги і за рахунок цього підтримувати обсяги допомоги на певному рівні, чи доцільніше «розсіювати» допомогу серед якнайбільшої кількості одержувачів, але щоб люди хоч щось отримували. Крім того, розширюється перелік категорій населення, що потребують підтримки держави: жертви домашнього насилля, бездомні особи, соціальні сироти тощо.

Однак існує категорія населення, що потребує допомоги в першу чергу за будь-яких умов, незалежно від соціально-економічних обставин – це особи, які не здатні до самообслуговування. Як правило, йдеться про осіб похилого віку, інвалідів, хворих, чия життєва ситуація склалася так, що догляд за ними мають узяти на себе сторонні суб'єкти – держава, благодійні організації, церква тощо. Зокрема, держава бере на себе зобов'язання, виписані у статті 46 Конституції України: громадянам гарантується право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин,

а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1]. Особи, у яких відсутні можливості для самообслуговування, окрім пенсії, інших видів соціальних виплат та допомог, потребують підтримки переважно через надання соціальних послуг у формі соціального обслуговування. Про це йдеться у Законі України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 р. № 966-IV, стаття 2: основними засадами надання соціальних послуг є сприяння особам, що перебувають у складних життєвих обставинах, які вони не в змозі подолати за допомогою наявних засобів і можливостей, та стаття 5: основними формами надання соціальних послуг є матеріальна допомога та соціальне обслуговування [2].

Наразі активно формується нормативно-правова база для впровадження реформ у системі соціальних послуг. Перелік соціальних послуг наведено в таких нормативних актах, як «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» (Типове Положення затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 р. № 1417) та «Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати» (Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.09.2012 р. № 537) [3; 4].

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 08.08.2012 р. № 556-р затверджено «Стратегію реформування системи надання соціальних послуг» [6]. У контексті даної статті

варто окремо звернути увагу на такі положення Стратегії:

- затвердити перелік соціальних послуг та запровадити їх стандартизацію з метою забезпечення надання гарантованого державою обсягу соціальних послуг;
- забезпечити оптимізацію використання коштів державного, місцевого бюджетів та інших джерел для фінансування соціальних послуг, що дасть змогу вплинути на ефективність їх надання, а також удосконалити методику проведення розрахунку вартості послуг.

По суті, ми маємо протиріччя, з одного боку, держава бере на себе зобов'язання щодо гарантованого обсягу соціальних послуг, необхідності підвищення їхньої якості та ефективності, а з іншого – фінансові можливості держави обмежені, а ресурсна база не відповідає зростаючим потребам населення.

Неможливість адекватного фінансування соціальних зобов'язань держави змушує відшукувати нові напрями реорганізації відносин у системі надання соціальних послуг. Узагалі, у кризових умовах передбачаються мінімальні норми споживання товарів на душу населення, зокрема основних харчових продуктів, виробів легкої промисловості, мінімальні нормативи забезпечення населення та середні терміни використання предметів культурно-побутового та господарського призначення. Ці показники розробляють і затверджують відповідні органи з метою використання в ході підготовки планів соціально-економічного розвитку країни та її регіонів.

Рівень зазначених вище параметрів залежить від рівня соціального розвитку держави. Зокрема, вирізняють такі типи соціальних стандартів [7]:

Мінімальний стандарт установлює найнижчий поріг вартості, якості, мінімальну структуру та діяльність, можливу в умовах наявних ресурсів.

Оптимальний стандарт визначає найкращу практику, яка можлива в умовах наявних ресурсів.

Ідеальний стандарт визначає максимально можливу найкращу діяльність без урахування ресурсних обмежень; такий стандарт закріплює цілі, до яких слід прагнути.

У кризових умовах нормативи споживання соціальних послуг є взаємопов'язаною системою оцінювання рівнів споживання їхніх окремих видів на душу населення. Основою їх визначення є науково обґрунтовані мінімальні потреби.

Тобто на перший план виходять нормативи мінімального споживання.

І хоча в нормативно-правових актах акцентується увага на покращенні якості, розширенні переліку, підвищенні ефективності, проте наявні соціально-економічні умови унеможливають виконання соціальних зобов'язань держави навіть на мінімальному рівні. Розробка та застосування мінімальних стандартів – вимушений крок і, на жаль, єдиний напрям у практиці соціальної підтримки населення на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Отже, економічна криза вкрай обмежила можливості держави щодо реформування системи соціальних послуг, тому визначення гарантованого мінімального переліку соціальних послуг у зазначених умовах є надзвичайно актуальним завданням, розв'язання якого дозволило б, з одного боку, зменшити навантаження на державний бюджет у ситуації критичного обмеження коштів, а з іншого – спрямувати фінансування саме на ті соціальні послуги, яких найбільше потребують отримувачі.

У вітчизняних науково-практичних джерелах методам та механізмам надання соціальних послуг присвячені роботи Л. Кулачок, Е. Лібанової, К. Міщенко, А. Мельника, Л. Сідельник, Т. Семігіної та інших. Інноваційні організаційно-правові форми соціального обслуговування населення досліджуються у роботах С. Вакулєнко, Ю. Горемкіної, К. Павлюка, О. Пищуліної та інших. Враховуючи значні теоретико-методичні напрацювання вітчизняних дослідників щодо аналізу та оптимізації діяльності держави в галузі надання соціальних послуг, варто зосередитися на необхідності розширення емпіричної бази реформування системи соціальних послуг, зокрема у питанні відповідності соціальних послуг потребам населення.

Метою статті є визначення міри затребуваності певних соціальних послуг серед отримувачів, виявлення оцінок надавачів послуг для опрацювання ядра мінімального переліку соціальних послуг, що гарантуються державою на безоплатній основі особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та не здатні до самообслуговування.

Просування у напрямку реформування системи соціальних послуг, розробка соціальних стандартів, визначення та розширення переліків вимагають розв'язання першочергових завдань: по-перше, які саме соціальні послуги є найзатребуванішими, найнеобхіднішими для отримувачів, по-друге, які соціальні послуги спроможна надати держава, чи виникають при цьому проти-

річчя та чи є точки перетину потреб отримувачів і можливостей держави?

Центром перспективних соціальних досліджень на замовлення Міністерства соціальної політики України проведено опитування отримувачів соціальних послуг за обумовленими категоріями, метою якого було визначення соціальних послуг, які, на думку отримувачів, повинні входити до мінімального переліку соціальних послуг, гарантованих державою на безоплатній основі особам похилого віку, інвалідам, одиноким хворим громадянам¹.

У 2009–2010 р. центром було також проведено опитування співробітників соціальних закладів, що надають соціальні послуги, за результатами якого також визначено мінімальний перелік соціальних послуг, гарантованих державою на безоплатній основі, за версією надавачів соціальних послуг².

Саме порівняльний аналіз мінімальних переліків соціальних послуг, визначених надавачами та отримувачами, дозволяє окреслити ядро базових соціальних послуг та виявити наявні протиріччя між потребами отримувачів, пропозиціями надавачів щодо необхідності тих чи інших послуг та фактично наданими соціальними послугами.

Під час опитування респондентам пропонувалося відзначити ті соціальні послуги, які, на їхню думку, повинні увійти до мінімального переліку соціальних послуг, гарантованих державою на безоплатній основі для забезпечення найнеобхідніших життєвих потреб визначених категорій осіб. Залежно від кількості опитаних, які голосували за ту чи іншу соціальну послугу, кожній послуді присвоєно ранг у таблицях 1, 2, 3 (залежно від місця одержання соціальних послуг). Оскільки соціальне обслуговування різниться за місцем надання соціальних послуг (вдома, у стаціонарних закладах, закладах денного перебування), відповідно сформовано три переліки соціальних послуг, у яких кожна послуга має ранг, визначений отримувачами, надавачами та за частотою одержання.

¹ Опитування проводилося з травня 2011 р. по вересень 2011 р. в 17 областях України, АР Крим, м. Києві та м. Севастополі, які репрезентують регіони України. Згідно з розрахунковою вибірковою моделлю було опитано 1936 респондентів віком від 18 років, відповідно визначених категорій отримувачів соціальних послуг: 1) громадяни похилого віку, які не здатні до самообслуговування; 2) одинокі хворі громадяни, які не здатні до самообслуговування; 3) одинокі інваліди, старші за 18 років, які не здатні до самообслуговування.

² Опитування проводилося з листопада 2009 р. по квітень 2010 р. в 13 областях України та м. Києві. Згідно з розрахунковою вибірковою моделлю було опитано 216 респондентів (співробітників соціальних закладів).

Таблиці 1, 2 і 3 побудовано таким чином, що перша колонка містить назву соціальної послуги; друга – ранг послуги за версією отримувачів; третя – ранг послуги за версією надавачів; четверта – ранг за частотою одержання соціальної послуги.

Отже, для розробки мінімального переліку соціальних послуг, гарантованих державою на безоплатній основі особам, які перебувають у складних життєвих обставинах, за результатами соціологічних досліджень маємо три вхідні компоненти:

- перелік соціальних послуг, визначений надавачами (співробітниками соціальних закладів) соціальних послуг;
- перелік соціальних послуг, визначений отримувачами соціальних послуг;
- перелік соціальних послуг, які фактично найчастіше одержуються (ця позиція, по суті, відображає наявну практику забезпечення населення соціальними послугами, фактичні можливості держави).

Під час дослідження отримано такі результати:

За місцем проживання вдома (табл. 1). Найбільш затребуваною соціальною послугою і надавачі, й отримувачі визначили «придбання та доставку продовольчих, промислових та господарських товарів першої необхідності, книг, газет, журналів тощо» (перша позиція в обох рейтингах), ця послуга є також найчастіше одержуваною. Якщо взяти першу десятку послуг, визначену отримувачами, то, з різними варіаціями позицій, маємо збіг із переліком надавачів по восьми послугах; також по восьми послугах збігається перелік отримувачів із частотою одержання послуг. Протиріччя виникають щодо таких послуг: «виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів». Серед отримувачів це друга за рангом послуга (як і за частотою одержання), а серед надавачів – тринадцята. Але є і більш суттєвий розрив у рангах послуг – отримувачі поставили на дев'яту позицію послугу «допомога в організації ритуальних послуг», а надавачі їй віддали аж двадцять четверту позицію, за частотою одержання ця послуга на двадцять шостій позиції.

Отже, за трьома критеріями визначення мінімального переліку соціальних послуг маємо сім збігів у першій десятці:

- придбання та доставка продовольчих, промислових та господарських товарів першої необхідності, книг, газет, журналів тощо;
- забезпечення належного санітарно-гігієнічного стану житла, в якому безпосередньо перебуває отримувач (користувач) послуг;

Таблиця 1. Перелік послуг за місцем надання вдома

<i>Назва соціальної послуги</i>	ранг у отримувачів	ранг у надавачів	ранг за частотою
Придбання та доставка продовольчих, промислових та господарських товарів першої необхідності, книг, газет, журналів тощо	1	1	1
Виклик лікаря, придбання та доставка медикаментів	2	13	2
Забезпечення належного санітарно-гігієнічного стану житла, в якому безпосередньо перебуває отримувач (користувач) послуг	3	9	3
Оплата житлово-комунальних послуг та звірення платежів	4	3	5
Допомога в оформленні документів на отримання субсидій, пільг, доплат до пенсій, статусу та здійснення контролю за їх наданням	5	4	4
Допомога в приготуванні їжі, приготування їжі та годування	6	2	7
Супровід до лікувального закладу, сприяння в госпіталізації, відвідання у стаціонарному лікувальному закладі	7	5	6
Заміна, прання білизни та одягу	8	7	9
Допомога в організації ритуальних послуг	9	24	26
Індивідуальні санітарно-гігієнічні послуги	10	6	12
Сприяння у вирішенні різних питань у державних установах і організаціях	11	25	8
Сприяння в ремонті житла	12	21	11
Сприяння у наданні консультацій медичних фахівців різного профілю	13	14	17
Допомога у відновленні втрачених документів	14	19	22
Сприяння в одержанні одноразової грошової допомоги	15	11	10
Сприяння влаштуванню до закладу системи соціального захисту	16	8	27
Допомога в оформленні групи інвалідності або її зміни	17	16	24
Сприяння у забезпеченні паливом (вугілля, скраплений газ, дрова)	18	10	21
Відвідування отримувача (користувача) послуги в стаціонарних медичних установах з метою надання морально-психологічної підтримки	19	23	19
Правова допомога та консультування в межах компетенції соціальних служб	20	26	15
Забезпечення належного стану присадибної ділянки (площею до 0,02 га)	21	18	13
Перукарські послуги	22	22	14
Допомога в оформленні заяв, скарг та позовів	23	27	20
Гуманітарна допомога	24	12	16
Читання та обговорення літератури, написання листів	25	15	18
Представництво інтересів клієнта	26	33	28
Сприяння в отриманні психологічної допомоги при вирішенні складних життєвих питань	27	32	23
Оформлення документів на санаторно-курортне лікування	28	17	25
Організація надання необхідної допомоги у протезуванні	29	28	31
Довідкові послуги	30	30	30
Встановлення і підтримка зв'язків із підприємствами, установами та організаціями, благодійними фондами, релігійними конфесіями	31	20	29
Організація дозвілля	32	29	32
Організація надання послуг службами побуту	33	31	33
Забезпечення цілодобового догляду	34	37	35
Проведення оздоровчо-спортивної роботи	35	36	36
Просвітницькі послуги	36	34	34
Працетерапія	37	35	37
Рекламно-пропагандистські послуги	38	38	38

Таблиця 2. Перелік послуг за місцем надання у стаціонарних закладах

<i>Назва соціальної послуги</i>	ранг у отримувачів	ранг у надавачів	ранг за частотою
Забезпечення житлом	1	7	1
Забезпечення одягом, взуттям, постільною білизною, твердим і м'яким інвентарем та столовим посудом	2	3	4
Раціональне харчування	3	4	5
Забезпечення цілодобового догляду	4	5	8
Первинний медичний огляд	5	8	6
Заміна, прання білизни та одягу	6	1	3
Санітарно-гігієнічні послуги	7	2	2
Комунально-побутове обслуговування	8	6	9
Забезпечення слуховими апаратами, окулярами, протезно-ортопедичними виробами, зубним протезуванням, спеціальними засобами пересування (крім моторизованих), медикаментами та життєво необхідними ліками відповідно до медичного висновку	9	10	13
Правова допомога та консультування в межах компетенції соціальних служб	10	28	14
Профілактичний огляд	11	9	7
Надання психологічної допомоги при вирішенні складних життєвих питань	12	16	15
Поглиблений медичний огляд	13	12	12
Допомога в оформленні групи інвалідності або її зміни	14	11	17
Надання фізіотерапевтичних процедур	15	27	16
Сприяння у вирішенні різних питань у державних установах і організаціях	16	26	19
Організація дозвілля	17	13	10
Проведення лікувально-оздоровчої фізкультури, масажу	18	18	20
Допомога у відновленні втрачених документів	19	19	22
Гуманітарна допомога	20	15	18
Психологічна консультація	21	17	24
Допомога в оформленні заяв, скарг та позовів	22	23	25
Сприяння в одержанні одноразової грошової допомоги	23	31	31
Читання та обговорення літератури, написання листів	24	14	11
Медичні маніпуляції	25	20	21
Психологічна корекція та психотерапія	26	30	32
Представництво інтересів клієнта	27	33	30
Працетерапія	28	21	28
Проведення оздоровчо-спортивної роботи	29	32	27
Психологічна діагностика	30	22	33
Встановлення і підтримка зв'язків із підприємствами, установами та організаціями, благодійними фондами, релігійними конфесіями	31	24	26
Довідкові послуги	32	25	23
Просвітницькі послуги	33	29	29
Рекламно-пропагандистські послуги	34	34	34

Таблиця 3. Перелік послуг за місцем надання у закладах денного перебування

<i>Назва соціальної послуги</i>	ранг у отримувачів	ранг у надавачів	ранг за частотою
Проведення лікувально-оздоровчої фізкультури, масажу	1	2	2
Організація дозвілля	2	9	3
Сприяння в одержанні одноразової грошової допомоги	3	13	14
Гаряче харчування	4	4	18
Забезпечення слуховими апаратами, окулярами, протезно-ортопедичними виробами, зубним протезуванням, спеціальними засобами пересування (крім моторизованих), медикаментами та життєво необхідними ліками відповідно до медичного висновку	5	30	26
Надання фізіотерапевтичних процедур	6	1	13
Проведення оздоровчо-спортивної роботи	7	6	9
Правова допомога та консультування в межах компетенції соціальних служб	8	16	1
Гуманітарна допомога	9	17	10
Психологічна діагностика	10	35	30
Медичні маніпуляції	11	5	29
Психологічна корекція та психотерапія	12	29	24
Допомога в оформленні групи інвалідності або її зміни	13	22	25
Надання психологічної допомоги при вирішенні складних життєвих питань	14	23	8
Сприяння у вирішенні різних питань у державних установах і організаціях	15	21	11
Допомога в оформленні заяв, скарг та позовів	16	15	22
Оформлення документів на санаторно-курортне лікування	17	20	28
Допомога в організації ритуальних послуг	18	27	33
Довідкові послуги	19	28	4
Представництво інтересів клієнта	20	34	17
Первинний медичний огляд	21	3	5
Допомога у відновленні втрачених документів	22	8	23
Встановлення і підтримка зв'язків із підприємствами, установами та організаціями, благодійними фондами, релігійними конфесіями	23	10	16
Профілактичний огляд	24	11	15
Психологічна консультація	25	18	12
Організація надання необхідної допомоги у протезуванні	26	24	32
Просвітницькі послуги	27	26	6
Поглиблений медичний огляд	28	33	31
Допомога в оформленні документів на отримання субсидій, пільг, доплат до пенсій, статусу та здійснення контролю за їх наданням	29	14	7
Працетерапія	30	25	21
Сприяння влаштуванню до закладу системи соціального захисту	31	7	20
Читання та обговорення літератури, написання листів	32	12	19
Сприяння в ремонті житла	33	32	34
Оплата житлово-комунальних послуг та звіряння платежів	34	19	35
Рекламно-пропагандистські послуги	35	31	27

- оплата житлово-комунальних послуг та звірення платежів;
- допомога в оформленні документів на отримання субсидій, пільг, доплат до пенсій, статусу та здійснення контролю за їх наданням;
- допомога в приготуванні їжі, приготування їжі та годування;
- супровід до лікувального закладу, сприяння в госпіталізації, відвідання у стаціонарному лікувальному закладі;
- заміна, прання білизни та одягу.

За місцем надання у стаціонарних закладах (табл. 2). Для отримувачів найбільш затребуваною послугою є «забезпечення житлом», за частотою одержання вона також перша, а надавачі поставили дану послугу на сьому позицію. Збігів за позиціями у першій десятці послуг між отримувачами та надавачами маємо дев'ять, між отримувачами та частотою одержання – вісім. Суттєве протиріччя спостерігається щодо послуги «правова допомога та консультування в межах компетенції соціальних служб». У отримувачів це десята позиція, у надавачів – двадцять восьма. Десятою за частотою одержання йде послуга «організація дозвілля», отримувачі віддали їй сімнадцяту позицію.

За трьома критеріями визначення переліку соціальних послуг маємо вісім збігів у першій десятці:

- забезпечення житлом;
- забезпечення одягом, взуттям, постільною білизною, твердим і м'яким інвентарем та столовим посудом;
- раціональне харчування;
- забезпечення цілодобового догляду;
- первинний медичний огляд;
- заміна, прання білизни та одягу;
- санітарно-гігієнічні послуги;
- комунально-побутове обслуговування.

За місцем надання у закладах денного перебування (табл. 3). Найбільш затребуваною послугою серед отримувачів є «проведення лікувально-оздоровчої фізкультури, масажу», у надавачів та за частотою одержання це друга позиція. Збігів за позиціями у першій десятці послуг між отримувачами та надавачами – п'ять, між отримувачами та частотою одержання – п'ять. Найсуттєвіші протиріччя маємо щодо послуг: «забезпечення слуховими апаратами, окулярами, протезно-ортопедичними виробами, зубним протезуванням, спеціальними засобами пересування (крім моторизованих), медикаментами та життєво необхідними ліками відповідно до медичного висновку».

Серед отримувачів це п'ята позиція, серед надавачів – тридцять, за частотою одержання – двадцять шоста. Послугу «психологічна діагностика» отримувачі поставили на десяту позицію, надавачі – на тридцять п'яту, за частотою одержання – тридцять. «Гаряче харчування» і отримувачі, і надавачі поставили на четверте місце, але за частотою одержання ця послуга лише вісімнадцята. Такі позиції за частотою одержання послуги, як четверта, п'ята, шоста, сьома і восьма взагалі не потрапили до десятки найбільш затребуваних отримувачами. По суті, половина тих послуг, що найчастіше надаються, взагалі не потрапили до десятки найнеобхідніших серед отримувачів. За трьома критеріями визначення переліку соціальних послуг маємо лише три збіги у першій десятці:

- проведення лікувально-оздоровчої фізкультури, масажу;
- організація дозвілля;
- проведення оздоровчо-спортивної роботи.

Саме за місцем надання послуг у закладах денного перебування маємо найбільші протиріччя між потребами отримувачів, пропозиціями надавачів та фактично наданими послугами.

Висновки

Таким чином, визначення тих соціальних послуг, що на думку і отримувачів, і надавачів та за частотою одержання увійшли до першої десятки, дозволяє зорієнтуватись у потребах, очікуваннях, можливостях суб'єктів, наявному стані процесу надання соціальних послуг. Виявлені протиріччя також дозволяють скорегувати мінімальний перелік соціальних послуг відповідно до тих інтересів, які покладені в основу його формування. Опрацьовуючи мінімальний перелік соціальних послуг, необхідно визначитись, що саме доцільно покласти в основу, на що орієнтуватися – на потреби отримувачів, на експертні оцінки чи враховувати наявні можливості, ресурси й обмежитись апробованими підходами.

Наразі пріоритетними є завдання, пов'язані з розробкою та запровадженням стандартів надання соціальних послуг населенню. Стандартизація послуг є основою створення такої системи бюджетування, що орієнтована на результат, а також базовим чинником підвищення якості соціальних послуг.

Загалом, першим етапом подальших розробок у напрямку опрацювання соціальних стандартів є формування переліку соціальних послуг, що надаються населенню безоплатно за рахунок бюджетних коштів. Насамперед необхідно

виокремити соціальні послуги за мірою значущості надання за рахунок бюджету. Оскільки закладами соціального обслуговування надаються конкретні соціальні послуги, необхідно з усього переліку пропонуванних послуг по кожній галузі і по кожному виду закладу виокремити перелік базових послуг, що підлягають 100-відсотковому фінансуванню з державного бюджету; перелік послуг, частково фінансованих з відповідного бюджету (існує кілька джерел фінансування: місцевий бюджет, доходи від платних послуг, спонсорська допомога), а також перелік послуг, що надаються повністю на платній основі.

В основу ранжування видів соціальних послуг відповідно до обов'язковості надання має бути покладений принцип їхньої соціальної значущості та необхідності. Річ у тім, що соціальні послуги мають високу соціальну значущість. Існує низка соціальних послуг, які не можуть бути включені до сфери ринкових відносин, адже є частиною суспільного сектору економіки, поряд із галузями, де діє ринок вільної конкуренції, існують галузі, де послуги є об'єктом жорсткого державного регулювання.

Для ефективного та раціонального управління системою соціальних послуг необхідним є опрацювання соціальних стандартів – і це не лише перелік соціальних послуг, що гарантовано надаються на безоплатній основі за рахунок бюджетних коштів, це детальний опис кожної послуги, її характеристика. Фактично стоїть завдання розробки паспорта на всі державні послуги, що надаються населенню безкоштовно, який має містити такі структурні компоненти мінімального соціального стандарту:

- перелік безоплатних державних послуг;
- паспорт кожної послуги (вимоги до якості надаваних послуг, контингент отримувачів,

вимоги до умов надання послуг і до працівників, які надають послуги, граничні обсяги навантаження працівників, що надають послуги);

- нормативи граничних обсягів надання послуг (охоплення населення послугою, гранична кількість надання одиниці послуги тощо);
- натуральні норми забезпечення умов надання послуг (натуральні норми забезпечення продуктами, одягом, інвентарем, ліками, матеріалами, кадрами, технічними засобами тощо);
- нормативи фінансового забезпечення державних послуг;
- загальний граничний обсяг послуг у натуральному виразі – аналог нормативів забезпеченості об'єктами соціальної інфраструктури, на базі яких надаються послуги;
- рекомендації до способу фінансування послуг: кошторисне фінансування закладів, що надають соціальні послуги; державне замовлення на конкурсній основі серед некомерційних організацій; державна підтримка (у вигляді грантів) недержавних організацій, що надають аналогічні послуги.

Як уже зазначалось, першим кроком до комплексного підходу є чітке опрацювання ядра мінімального переліку соціальних послуг, яке буде відображати націленість даного переліку послуг на розв'язання конкретних завдань, і результати емпіричного дослідження, викладені у статті, можуть бути використані для обґрунтування проєктів, програм, організаційно-правових документів, проведення розрахунків тощо, орієнтованих на розв'язання проблем функціонування системи соціальних послуг.

Список літератури

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Закон України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 № 966-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
3. Типове Положення «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2009 № 1417 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF>.
4. Наказ Міністерства соціальної політики України від 03.09.2012 р. № 537 «Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1614-12>.
5. Наказ Міністерства соціальної політики України від 16.05.2012 р. № 282 «Про затвердження Порядку розроблення державного стандарту соціальної послуги» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0876-12>.
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.08.2012 р. № 556-р про схвалення «Стратегії реформування системи надання соціальних послуг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80>.
7. Бурдяк А. Я. Причины бедности семей с детьми [Електронний ресурс] / А. Я. Бурдяк, Д. О. Попова. – Режим доступу: http://www.sprilo.ru/docs/N6_2007-31-56.pdf

O. Davydyuk

MINIMUM SET OF SOCIAL SERVICES: SPECIFIC SELECT

The article contains the results of an empirical study to identify those social services which are included in the minimum set of social services guaranteed by the state at no cost to individuals who are in crisis and unable to self. Found among the most sought after social services recipients processed recommendations of social service providers, a comparative analysis of the current situation regarding social services actually provided to determine the minimum set of core social services. The necessity of applying the results of applied research in the field of social services for optimizing social service.

Keywords: social services, social standard, the standard of social services, social service, minimum set of social services.

Матеріал надійшов 05.06.2013

УДК [613.84+178.7]:340.134 (477)

Андрєєва Т. І.

ЗМЕНШЕННЯ ПАСИВНОГО КУРІННЯ ВНАСЛІДОК УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА: ЯКІ ГРУПИ ВИГРАЮТЬ НАЙБІЛЬШЕ?

Україна перебуває в стані поступового впровадження більш дієвих заходів контролю над тютюном, які захищають здоров'я населення від руйнівного впливу тютюнового диму. Мета даного дослідження – відстежити, яким чином змінилася ймовірність натрапити на вплив тютюнового диму на робочих та в громадських місцях серед людей з різною освітою в Україні після впровадження додаткових обмежень куріння. Аналіз даних показав, що менш освічені групи населення з більшою ймовірністю зіштовхуються з тютюновим димом як на робочих, так і в громадських та інших місцях, які відвідують. Однак зменшення такого перебування під впливом диму, що відбулося після прийняття в Україні певних змін до законів, також було найбільшим серед тих груп менш освічених українців, які наражалися на шкідливий вплив найбільше. Тобто ми спостерігаємо певне зменшення нерівності щодо детермінант здоров'я, яке відбувається внаслідок застосування законодавчих заходів щодо контролю над тютюном в Україні.

Ключові слова: тютюновий дим, законодавство зі звільнення від тютюнового диму, освітні групи, нерівність щодо здоров'я, населення України.

Україна перебуває в стані поступового впровадження більш дієвих заходів контролю над тютюном, які захищають здоров'я населення від руйнівного впливу тютюнового диму. Одним таким заходом із доведеною ефективністю є застосування політики звільнення робочих та громадських місць від вторинного тютюнового диму через заборону куріння в них. Ця політика впроваджується в багатьох країнах світу

[6; 7; 22], зазвичай дуже добре сприймається населенням, оскільки захищає інтереси як курців, так і некурців. Вона також була першою, яку практично запроваджено в Україні 2006 р. після прийняття першого закону з контролю над тютюном 2005 р. Однак у грудні 2012 р. почали діяти додаткові положення про повну заборону куріння у приміщеннях ресторанів та кафе, а також обмежили площу приміщень,